

بررسی نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط دختر و پسر در محیط اجتماعی با تأکید بر آموزه های دینی عفاف و حجاب

معصومه الوندیان^{۳۱۷}

فرهاد طهماسبی^{۳۱۸}

چکیده :

بررسی نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط دختر و پسر در محیط اجتماعی با تأکید بر آموزه های دینی عنوان این پژوهش است که پس از تصویب توسط معاونت محترم پژوهشی دانشگاه به مرحله اجراء درآمده است . در این پژوهش سه سؤال وسه فرضیه به بوته آزمون گذاشته شده است .

آیا روابط اجتماعی دختران متأثر از آموزه های دینی است ؟

آیا متأثر از تبدلات علمی است ؟

آیا متأثر از فرهنگ لاقیدی و آزادی بی حد و حصر است ؟

واینکه بین متغیر های دینی تبدلات علمی و لاقیدی با نگرش دختران چه رابطه ای حاکم است .

برای اجرای پژوهش از روش پیمایشی استفاده شده است . جامعه آماری پژوهشی کلیه دانشجویان دختر شاغل

به تحصیل در دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد باشد و که بالغ بر ۵۶۰۰ نفر هستند . نمونه تحقیق براساس

روش چند مرحله ای شامل روش طبقه بندی مناسب و تصادفی ساده به تعداد ۴۰۰ نفر مبتنی بر جدول تعیین

^{۳۱۷} کارشناس ارشد فلسفه و معارف اسلامی

^{۳۱۸} کارشناس ارشد جامعه شناسی

حجم نمونه تا کمین انتخاب شده اند که با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته که پایانی وروایی آن به تائید رسیده است .

داده های پژوهش از آنان گردآوری شده است. براساس نتایج حاصله از پژوهش ارتباط دانشجویان دختر در دانشگاه آزاد اسلامی متأثر از آموزه های دینی و مبادلات علمی است و فرهنگ لاقیدی هیچگونه تأثیری در ارتباط آنان با محیط پیرامون خود ندارد .

مهم ترین پیشنهاد این تحقیق نیز شامل تدوین مبانی درس ارتباط سالم و گنجاندن آن در دروس عمومی دانشگاه و اجرای پژوهشی در همین خصوص در میان دانشجویان پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد است .

کلید واژه ها :

دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی خرم آباد ،

آموزه های دینی ، فرهنگ لاقیدی ، مبادلات علمی

یکی از سوالات مهم هر جوان دانشجو می تواند این باشد که مرز تعامل و برخورد دختر با افراد پیرامون خود چیست؟ آیا محور اصلی، اختلاط و رابطه دوشاش است یا اصل بر تفکیک و جداسازی مطلق است؟ آیا برای تفکیک حد و مرز مشخص تعیین شده است؟ آیا عدم تفکیک حرام است؟ آیا آثار سوی که در اثر آن ممکن است حاصل شود حرام می باشد؟ هنگام ضرورت برقراری ارتباط، نظریه های جامعه شناختی و روانشناختی چه راه حلی را پیشنهاد می کنند؟ آیا مشوق این نوع، تعامل اجتماعی هستند یا مخالف آن و یا در این امر بسکوت ورزیده اند؟ معیار سلامت یا فساد این رابطه چیست؟

مهم ترین مشکل و دغدغه فکری دختران دانشجو مسئله ارتباط با جنس مخالف است (باجلان ۱۳۲۸) زیرا نظرسنجی که تحت عنوان مهم ترین موضوع مورد علاقه دانشجویان برای جلسات پرسش و پاسخ و در چند دانشگاه انجام گرفت و چهل موضوع که حدس زده می شد مورد علاقه دانشجویان باشد در بر گه ای نوشته و از همه خواسته شد مهم ترین آنها را علامت بزنند، البته محدودیتی در تعداد علامت ها نبود، پاسخ نشان داد موضوع ارتباط دختر و پسر اولویت انتخابی دانشجویان است. از طرف دیگر به نظر می رسد آشنایی و روابط دختر و پسر که قصد ازدواج با یکدیگر را دارند در جامعه امروزی ضروری و لازم است. (مشهدی رستم ۱۳۸۴)

موفقیت و سلامت روح و روان انسان و در طیفی گسترده تر، برخورداری از جامعه ای طبیعی و قابل تحمل، حاصل تعاملات مثبت و رضایت بخشی است که هر فرد می تواند در زندگی اجتماعی خویش برقرار نماید.

روابطی که بر مبنای افکار و اهدافی مفید و سازنده بنا گردیده است و منافی برای دستیابی به بهترین امکانات موجود در زندگی به حساب می آید.

حال این سوال پیش خواهد آمد که آیا صورت متفاوتی از این ارتباطات یعنی رابطه میان دختران و جنس مخالف نیز چنین کارکرد مثبتی دارد؟ و یا می تواند مسئله آفرین و آسیب زا باشد؟ امروزه ضرورت های اجتماعی ایجاب می کند این مسئله به دور از پیشداوری های عجولانه از سوی روان شناسان و صاحب نظران مورد بررسی قرار گیرد. از نقطه نظر جوان امروز، فارغ از نوع جنسیت، ارتباط اجتماعی از نظر شناخت یا رسیدن به یک نقطه اشتراک و یا حتی منجر به پیوند اجتماعی، مسئله ای اجتناب ناپذیر است. اما از سوی دیگر افراد جامعه، با چنین رابطه ای گاه به گونه ای قاطع، مخالف و گاه با هزاران اما و اگر روبرو می شوند.

بنابراین روابط اجتماعی بین جنس مخالف از مسائل فرهنگی اجتماعی جامعه ما است. این مسئله در جامعه ما به طور کامل حل نشده و جایگاهی درخور خود نیافته است و به صورت یک نوع مشکل در بعضی از محیط ها مانند: دانشگاه ها نمودی یابد. علیرغم تلاش هایی که برای حل مشکل صورت گرفته و می گیردهنوز چارچوب معین و وضعیت مطلوب خود را به دست نیاورده و همواره هاله ای از ابهام و زوایای مجهول گرداگردش را فرا گرفته است (اکبری ۱۳۸۱)

در این پژوهش محقق سعی کرده است تا حدودی با به دست آوردن اطلاعات میدانی زوایای پنهان این موضوع را بشکافد.

به نظر می رسد سه نوع گفتمان در خصوص روابط با محیط پیرامون در سطح جوانان وجود داشته باشد:

- ۱- گفتمان روابط بی حد و حصر که معتقد به هیچ گونه محدودیتی در روابط با دیگران نیست.
- ۲- گفتمان روابط محدود که معتقد به برقراری روابط در چارچوب عرف و قانون است.
- ۳- گفتمان حذف روابط که معتقد به عدم برقراری هر گونه رابطه ای است. در ادبیات این پژوهش به تفصیل در خصوص این گفتمان ها بحث می شود.

مسئله اصلی این پژوهش نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به موضوع روابط اجتماعی با دیگران است. در واقع متغیر وابسته این پژوهش نگرش دانشجویان و متغیر مستقل تحقیق روابط اجتماعی با پسران است. واقعیت ها مبین این مسئله است که انسان ها در چارچوب تعاملات اجتماعی است که شخصیت و هویت خود را به دست می آورند و آن را نمایش می دهند.

این تعاملات اجتماعی ریشه در نیازها و خواسته هایی دارد که فرد به تنهایی قادر به پاسخگویی به آن نیست. یکی از این نیازها، نیاز تعلق و محبت است، اگر دختر و پسر دانشجویان با حضور در تشکل های دانشجویی، جمع دوستان و حتی خانواده مورد پذیرش قرار نگیرد به طور طبیعی به دنبال جایگزینی برای آنان می گردد. این جایگزینی گاهی پسران همکلاسی، گاهی استادان و زمانی اعضا و کادر آموزشی و اداری دانشگاه است و برخی مواقع نیز جایگزین مورد نظر از سایر محیط های اجتماعی انتخاب و پذیرش می شوند.

پژوهشگر می خواهد به این پاسخ دهد، که در شرایطی که دانشجوی دختر در این وضعیت قرار می گیرد، یا حتی به دلایلی طبیعی و واقعی همچون تحصیل و داد و ستدهای علمی، نیاز به طرح پرسش و پاسخ، کمک گرفتن جزوات و منابع درسی و مسائلی همانند آن ناگزیر به ایجاد ارتباط با جنس مخالف است چه نگرشی به این مسئله دارد.

- آیا به دنبال ایجاد رابطه ای بدون هیچ گونه محدودیت است؟

- آیا معتقد است با کنترل های رسمی و اجتماعی باید به این روابط سرد شکل بدهد؟

- آیا در نهایت اعتقاد به عدم هر گونه ارتباطی دارد؟

میزان پاسخ های دانشجویان به هر کدام از این سوالهای فوق که سوالهای اصلی پژوهش است چقدر و چند درصد است؟

آیا این پاسخ ها با سایر متغیرهای موجود در محیط مانند برخورد خانواده ، برخورد دوستان و نحوه تعامل کادر

دانشگاهی (اعم از آموزش و اداری) در ارتباط است یا خیر ؟

در همین راستا پژوهش هایی صورت گرفته است که به برخی از آنان به طور مختصر اشاره می شود :

در پژوهش تحت نام ارتباط دختر و پسر علل ، دلایل و راه کارها که در سال ۱۳۸۶ و طی مقاله ای به قلم یکی از

فارغ التحصیلان دوره کارشناسی ارشد جامعه شناسی (نگار محمدی) انتشار یافته است ، دلایل زیر برای ارتباطات

دختر و پسر در دانشگاه ها بر شمرده است :

۱- ارتباط دختر و پسر برای آن است که پس از آشنایی مقدمات ازدواج را فراهم سازند .

۲- ارتباط دختر و پسر برای پاسخگویی با نیازهای جنسی آنان بدون طی مراحل ازدواج است .

۳- ارتباط دختر و پسر برای مراودات علمی ، صنفی و شغلی است .

۴- ارتباط دختر و پسر برای رفع کمبودهای عاطفی و نیازهای روحی و روانی است .

۵- ارتباط دختر و پسر امری عادی و ناشی از ارتباطات روزانه در محیط است .

در پژوهشی دیگر تحت نام بررسی بهداشت اجتماعی دختران دانش آموز دبیرستانی در شهر اصفهان که توسط

دکتر شایسته صالحی در سال ۱۳۸۵ با استفاده از روش کیفی مصاحبه عمیق و تفسیر داده ها به روش « استرابت »

انجام شده است مشخص شده که بیشترین ارتباطات اجتماعی دختران دانش آموز دبیرستانی با معلمین ، مشاورین ،

مسئولان مدرسه و دوستان و همکلاسی بوده است .

پس از آنها مزاحمت های خیابانی و ترس از بیان آن برای خانواده و سپس تمایل طبیعی دختران برای ایجاد ارتباط با

جنس مخالف بوده است . در واقع دختران سلامت اجتماعی خود را در تعامل با دیگران دیده اند .

در زمینه ارتباط با پسران ، تجاری از قبیل بی اعتمادی ، زود دل بستن به جنس مخالف ، تمایل به برقراری رابطه دوستی با جنس مخالف به علت محدودیت فرهنگی و عدم راحتی در برقراری ارتباط با جنس مخالف ذکر شده اند. براساس این مطالب ، تعاملات اجتماعی در دوران جوانی اهمیت به سزایی داشته و ارتباطی تنگاتنگ باسلامتی جوانان دارد . درحقیقت دختران جوان سلامتی خود را در قالب تعاملات و ارتباط خود با محیط پیرامون ، تعبیر و تفسیر می کنند.

در همین راستا می توان اذعان داشت که رابطه اجتماعی یک کنش اجتماعی است.

در این کنش سه عنصر کنشگران ، کنش و وضعیت کنش وجود دارد .

منظور از کنش گر ، نظام کنش است ، اما نظام کنشی که در آن روابط انگیزه ای (تمایلات) و گرایش ها (جهت گیریها) به کنش مورد نظر است .

منظور از کنش گر فرد یا شخص خاصی نیست ، بلکه نوع شخص به صورت منفرد مد نظر است .

در مقابل کنش گر جمعی نیز یک نظام کنش است . به طور مثال ، دانشجویان در مقابل اعضای یک گروه دانشجویی اعم از دختر یا پسر می تواند به عنوان یک واحد کنشگر جمعی تلقی شود .

کنش نیز دال بر نوعی ارتباط است . یعنی ارتباطی که اجزای یک نظام با ساختارهای نظام با همدیگر دارند . در این مبنا چهار نظام تمایلی ، اجتماعی ، فرهنگی و نظام آنی و رفتاری مطرح می شود .

آنچه در این چارچوب نظری مدنظر این پژوهش است ، نظام تمایلی دانشجویان دختر به موضوع رابطه با محیط اجتماعی پیرامون خود می باشد ، که در قالب یک کار پیمایشی (نظر سنجی) حول محور سوالهای زیر بررسی می

شود :

۱- آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی متأثر از اهداف تبادل علمی می نگرند ؟

۲- آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی آزاد از هر قید و بند و در چارچوب نظام تمایلات غریزی می نگرند ؟

۳- آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی در چارچوب حدود ضوابط عرفی و شرعی می نگرند ؟
متأثر از این سوالات ، فرضیه های زیر مطرح می شوند :

۱- نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاهی (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ لاقیدی و بی بند و باری است .

۲- نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاهی (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ کنترل های عرفی و شرعی است .

۳- نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاهی متأثر از وجود نوعی فرهنگ مرادوات و تبادل علمی است .

۱

روش تحقیق :

روش تحقیق فعالیت منظم ، منطقی ، سیستماتیک ، بازگشت به واقعیت ، تجزیه و تحلیل داده ها و طبقه بندی معنا دار از یافته ها با قابلیت انتقال و تکرار است (نادری ، عزت اله و سیف نراقی ، مریم ، ۱۳۶۶) .

هدف محقق از انجام این نوع پژوهش توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات یک موقعیت یا یک موضوع است.
(دوورژه موريس ۱۳۶۶).

در این پژوهش از روش پیمایش استفاده شده است. توجه محقق در این روش بیشتر به شناخت و مطالعه میزان تغییرات عوامل، اثر معناداری کنشها و واکنشها میان عوامل معطوف می باشد. بنابراین، این روش برای بررسی میزان تغییرات یک یا چند عامل دیگر به کار می رود. (نائبی، هوشنگ، ۱۳۷۰).

این پژوهش از نوع مطالعات پهنانگر (کمی) بوده که می تواند قابلیت آزمون پذیری و تعمیم پذیری داشته باشد و در بعد خرد قرار دارد. در واقع این روش در صدد پاسخگویی به یک سوال عمده و اساسی یعنی رابطه بین عوامل یا متغیرهای تحقیق می باشد.

جامعه آماری

دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به تعداد تقریبی ۵۶۰۰ نفر جامعه آماری تحقیق می باشند.

روش نمونه گیری و حجم نمونه :

الف) حجم نمونه :

با استفاده از جدول تاکنم تعداد ۲۸۰ نفر برای جامعه آماری زیر ۱۰ هزار نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده اند.

ب) روش نمونه گیری :

از روش طبقه بندی متناسب و پس از آن تصادفی ساده برای نمونه گیری استفاده شده است به این ترتیب که ابتدا

سهم هر دانشکده از تعداد کل جامعه آماری مشخص و بر همان اساس سهم هر دانشکده از حجم نمونه مشخص

شده و سپس با استفاده از فهرست اسامی دانشجویان شاغل به تحصیل دختر در هر دانشکده به میزان سهم تعیین شده

با استفاده از شیوه تصادفی ساده حجم نهایی نمونه مشخص گردیده است. (مطابق با جدول)

جدول حجم نمونه :

نام رشته تحصیلی	تعداد دانشجویان دختر	سهم از کل	تعداد نمونه
علوم پایه و کشاورزی	۵۴۱	۱۰ درصد	۲۸
علوم انسانی	۴۷۱۱	۸۵ درصد	۲۳۸
فنی و مهندسی	۳۴۸	۵ درصد	۱۴

ابزارهای گردآوری داده ها : روایی و پایایی آن :

برای گردآوری داده های پژوهشی از روشهای اسنادی و میدانی استفاده شده است. از روش اسنادی برای مطالعات اولیه ، ادبیات نظری و روش پژوهش و تدوین مدل‌های نظری و پیشینه تحقیق بهره گرفته شده است .

جمع آوری اطلاعات و داده های مورد نیاز از نمونه های تحقیق از پرسشنامه ویژه دانشجویان سوال عمومی و پرسش به صورت طیف سرعت بهره گرفته شده است .

برای تعیین روایی ابزاری پژوهش از روش اعتبار صوری استفاده شده است . که طی آن پرسشنامه های پژوهشی در اختیار تنی چند از متخصصان و صاحب نظران قرار داده شد و پس از انتخاب سوالهای مناسب و حذف سوالهای غیر مرتبط روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفته است . برای تعیین پایانی نیز از ضریب آلفای کرونباخ بهره گرفته شده است که نتیجه به دست آمده برابر با ۰/۸۰ بوده که حاکی از پایایی ابزار در تحقیق می باشد .

شیوه تحلیل داده ها :

برای تحلیل داده ها در سطح جداول و نمونه های فراوانی و درصدی (آمار توصیفی) و محاسبه ضرایب تحلیل عاملی (آماره های استنباطی) از بسته نرم افزاری SPSS بهره گرفته شده است .

یافته های استنباطی

سؤال ۱ تحقیق:

آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی متاثر از اهداف تبادل علمی می نگرند؟

به منظور بررسی سؤال فوق، با استفاده از آزمون خی دو (Chi-Square) فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار مقایسه گردیده که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۴-۴۳: مقایسه فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار مربوط به سؤال ۱ تحقیق

آزمون خی دو (Chi-Square)			فراوانی مورد انتظار	درصد نسبی	فراوانی مشاهده شده	آماره ها / پاسخ ها
سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره خی دو	72/3	3/8	11	کاملاً مخالف
			72/3	20/8	60	مخالف
P<0/001	3	100/356	72/3	43/9	127	بی نظر
			72/3	31/5	91	موافق
				100/0	289	مجموع

با توجه به نتایج جدول فوق، چون مقدار بدست آمده برای آماره ی مجذور خی (۱۰۰/۳۵۶) در سطح $\alpha=0/001$ و

با درجه آزادی ۳ از مجذور خی جدول (۱۲/۸۳) بیشتر است ($\chi^2=100/356, df=3, P<0/001$)، نتیجه می گیریم

که بین فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معنی دار وجود دارد. بر این اساس و با توجه به فراوانی های

مشاهده شده (بدون در نظر گرفتن فراوانی طبقه بی نظر) چنین استنباط می کنیم که دانشجویان دختر به روابط

اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی متاثر از اهداف تبادل علمی می

نگرند.

سؤال ۲ تحقیق:

آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی آزاد از هر قید و بند و در چار چوب نظام تمایلات غریزی می نگرند؟
به منظور بررسی سؤال فوق، با استفاده از آزمون خی دو (Chi-Square) فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار مقایسه گردیده که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۴-۴: مقایسه فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار مربوط به سؤال ۲ تحقیق

آزمون خی دو (Chi-Square)			فراوانی مورد انتظار	درصد نسبی	فراوانی مشاهده شده	آماره ها / پاسخ ها
سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره خی دو	72/3	52/6	152	کاملاً مخالف
			72/3	30/1	87	مخالف
P<0/001	3	159/069	72/3	13/8	40	بی نظر
			72/3	3/5	10	موافق
				100/0	289	مجموع

با توجه به نتایج جدول فوق، چون مقدار بدست آمده برای آماره ی مجذور خی (۱۵۹/۰۶۹) در سطح $\alpha=0/001$ و با درجه آزادی ۳ از مجذور خی جدول (۱۲/۸۳) بیشتر است ($P<0/001$ ، $df=3$ ، $\chi^2=159/069$)، نتیجه می گیریم که بین فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معنی دار وجود دارد. بر این اساس و با توجه به فراوانی های مشاهده شده (بدون در نظر گرفتن فراوانی طبقه بی نظر) چنین استنباط می کنیم که دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی آزاد از هر قید و بند و در چار چوب نظام تمایلات غریزی نمی نگرند.

سؤال ۳ تحقیق:

آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی در چار چوب حدود ضوابط عرفی و شرعی می نگرند؟

به منظور بررسی سؤال فوق، با استفاده از آزمون خی دو (Chi-Square) فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار مقایسه گردیده که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۴۵-۴: مقایسه فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار مربوط به سؤال ۳ تحقیق

آزمون خی دو (Chi-Square)			فراوانی مورد انتظار	درصد نسبی	فراوانی مشاهده شده	آماره ها پاسخ ها
سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره خی دو	72/3	1/7	5	کاملاً مخالف
			72/3	8/0	23	مخالف
P<0/001	3	196/744	72/3	39/8	115	بی نظر
			72/3	50/5	146	موافق
				100/0	289	مجموع

با توجه به نتایج جدول فوق، چون مقدار بدست آمده برای آماره ی مجذور خی (۱۶۹/۷۴۴) در سطح $\alpha=0/001$ و

با درجه آزادی ۳ از مجذور خی جدول (۱۲/۸۳) بیشتر است ($P<0/001$ ، $df=3$ ، $\chi^2=159/069$)، نتیجه می گیریم

که بین فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معنی دار وجود دارد. بر این اساس و با توجه به فراوانی های

مشاهده شده (بدون در نظر گرفتن فراوانی طبقه بی نظر) چنین استنباط می کنیم که دانشجویان دختر به روابط

اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی در چار چوب حدود ضوابط عرفی و شرعی می نگرند.

فرضیه ۱:

H_1 : نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ لاقیدی و بی بند و باری است.
 H_0 : نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ لاقیدی و بی بند و باری نیست.

به منظور بررسی فرضیه فوق، با استفاده از آزمون تی یک نمونه ای میانگین نگرش دانشجویان دختر با متوسط مورد انتظار (با توجه به سئولات مربوطه برابر با ۴۲ است). مقایسه گردیده که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۴۶-۴: مقایسه میانگین نگرش دانشجویان دختر با مقدار متوسط مورد انتظار (۴۲)

میانگین	انحراف معیار	آماره-t	درجه آزادی	سطح معنی داری
25/80	9/848	27/971	288	$P < 0/001$

نتایج بدست آمده در جدول فوق نشان می دهند که میانگین نگرش دانشجویان دختر (۲۵/۸۰)، کمتر از حد متوسط (۴۲) است. ($P < 0/001$ ، $df = 288$ ، $t = 27/971$ ، $SD = 9/848$ ، $M = 25/80$). بنابراین نتیجه می گیریم که فرضیه H_1 مورد تایید قرار نمی گیرد. بدین معنی که نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ لاقیدی و بی بند و باری نیست.

فرضیه ۲:

H_1 : نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ کنترل های شرعی و عرفی است.

H_0 : نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ کنترل های شرعی و عرفی نیست.

به منظور بررسی فرضیه فوق، با استفاده از آزمون تی یک نمونه ای میانگین نگرش دانشجویان دختر با متوسط مورد انتظار (با توجه به سئولات مربوطه برابر با ۷۰ است)، مقایسه گردیده که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۴-۴۷: مقایسه میانگین نگرش دانشجویان دختر با مقدار متوسط مورد انتظار (۷۰)

میانگین	انحراف معیار	آماره-t	درجه آزادی	سطح معنی داری
78/11	12/752	10/812	288	$P < 0/001$

نتایج بدست آمده در جدول فوق نشان می دهند که میانگین نگرش دانشجویان دختر (۷۸/۱۱)، بیشتر از حد متوسط (۷۰) است. ($P < 0/001$ ، $df = 288$ ، $t = 10/812$ ، $SD = 12/752$ ، $M = 78/11$). بنابراین نتیجه می گیریم که فرضیه H_1 مورد تایید قرار می گیرد. بدین معنی که نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ کنترل های شرعی و عرفی است.

فرضیه ۳:

H_1 : نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ مراودات و تبادل علمی است.
 H_0 : نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ مراودات و تبادل علمی نیست.
 به منظور بررسی فرضیه فوق، با استفاده از آزمون تی یک نمونه ای میانگین نگرش دانشجویان دختر با متوسط مورد انتظار (با توجه به سئولات مربوطه برابر با ۱۲ است). مقایسه گردیده که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۴-۴۸: مقایسه میانگین نگرش دانشجویان دختر با مقدار متوسط مورد انتظار (۱۲)

میانگین	انحراف معیار	آماره-t	درجه آزادی	سطح معنی داری
14/94	3/679	13/605	288	$P < 0/001$

نتایج بدست آمده در جدول فوق نشان می دهند که میانگین نگرش دانشجویان دختر (۱۴/۹۴)، بیشتر از حد متوسط (۱۲) است. ($P < 0/001$ ، $df = 288$ ، $t = 13/605$ ، $SD = 3/679$ ، $M = 14/94$). بنابراین نتیجه می گیریم که فرضیه H_1 مورد تایید قرار می گیرد. بدین معنی که نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاه (مردان) متأثر از وجود نوعی فرهنگ مراودات و تبادل علمی است.

یافته های جانبی

در این بخش به منظور بررسی تاثیر متغیر های سن، رشته تحصیلی، محل سکونت و تاهل بر نوع نگرش دانشجویان دختر از آزمون تحلیل واریانس استفاده گردیده که نتایج آن در جداول ۴-۴۹ تا ۴-۵۲ آورده شده است.

جدول ۴-۴۹: نتایج آزمون تحلیل واریانس مربوط به فرضیه ۱

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F- آماره	سطح معنی داری
سن	0/493	2	0/247	0/003	0/997
رشته	220/622	3	73/541	0/842	0/472
سکونت	272/834	2	136/417	1/563	0/212
تاهل	615/687	1	615/687	7/052	0/008
سن * رشته	11/462	3	3/821	0/044	0/988
سن * سکونت	28/915	1	28/915	0/331	0/565
رشته * سکونت	492/026	5	98/405	1/127	0/346
سن * رشته * سکونت	86/246	2	43/123	0/494	0/611
سن * تاهل	0/321	1	0/321	0/004	0/952
رشته * تاهل	226/996	3	75/665	0/867	0/459
سن * رشته * تاهل	510/003	2	255/002	2/921	0/056
سکونت * تاهل	12/002	1	12/002	0/137	0/711
سن * سکونت * تاهل	6/975	1	6/975	0/080	0/778
رشته * سکونت * تاهل	95/542	2	47/771	0/547	0/579
خطا	21388/973	۲۴۵	87/302		
کل	210245/000	۲۷۶			

بر اساس نتایج جدول فوق، تنها اثر متغیر تاهل بر نگرش دانشجویان دختر در ارتباط با فرهنگ لایقیدی وبی بند و باری معنی دار است. که جهت بررسی بیشتر در این زمینه از آزمون تی مستقل استفاده گردیده که نتایج آن در

جدول ۴-۵۰ آورده شده است.

جدول ۴-۵۰: مقایسه نگرش دانشجویان دختر متاهل و مجرد در ارتباط با فرهنگ لاقیدی و بی بند و باری

وضعیت تاهل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره-t	درجه آزادی	سطح معنی داری
مجرد	235	26/91	9/953	4/66	274	P<0/001
متاهل	41	19/41	6/083			

با توجه به نتایج بدست آمده در جدول فوق چنین استنباط می کنیم که نوع نگرش دانشجویان دختر متاهل (۱۹/۴۱)

در ارتباط با فرهنگ لاقیدی و بی بند و باری متفاوت با دانشجویان مجرد (۲۶/۹۱) است.

$$(M_1 = 26/91, M_2 = 19/41, t = 4/66, P < 0/001)$$

جدول ۴-۵۱: نتایج آزمون تحلیل واریانس مربوط به فرضیه ۲

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره-F	سطح معنی داری
سن	254/392	2	127/196	0/772	0/463
رشته	223/997	3	74/666	0/453	0/715
سکونت	14/348	2	7/174	0/044	0/957
تاهل	607/436	1	607/436	30/688	0/056
سن * رشته	20/125	3	6/708	0/041	0/989
سن * سکونت	4/473	1	4/473	0/027	0/869
رشته * سکونت	413/431	5	82/686	0/502	0/775
سن * رشته * سکونت	130/257	2	65/129	0/395	0/674
سن * تاهل	0/794	1	0/794	0/005	0/945
رشته * تاهل	737/935	3	245/978	1/493	0/217

0/488	0/719	118/499	2	236/998	سن * رشته * تاهل
0/800	0/064	10/559	1	10/559	سکونت * تاهل
0/901	0/015	2/546	1	2/546	سن * سکونت * تاهل
0/972	0/028	4/656	2	9/311	رشته * سکونت * تاهل
		164/700	245	40351/460	خطا
			276	1741128/0	کل

بر اساس نتایج جدول فوق، اثر هیچکدام از (متغیر های سن، رشته تحصیلی، محل سکونت و تاهل) بر نگرش

دانشجویان دختر در ارتباط با فرهنگ کنترل های عرفی و شرعی معنی دار نیست. جدول ۵۲-۴: نتایج آزمون

تحلیل واریانس مربوط به فرضیه ۳

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره-F	سطح معنی داری
سن	40/576	2	20/288	1/615	0/201
رشته	39/724	3	13/241	1/054	0/369
سکونت	31/818	2	15/909	1/266	0/284
تاهل	23/239	1	23/239	1/850	0/175
سن * رشته	15/396	3	5/132	0/409	0/747
سن * سکونت	31/390	1	31/390	2/499	0/115
رشته * سکونت	63/521	5	12/704	1/011	0/412
سن * رشته * سکونت	8/653	2	4/326	0/344	0/709
سن * تاهل	0/305	1	0/305	0/024	0/876

0/638	0/565	7/100	3	21/299	رشته * تاهل
0/334	1/102	13/837	2	27/674	سن * رشته * تاهل
0/428	0/631	7/930	1	7/930	سکونت * تاهل
0/039	4/320	54/272	1	54/272	سن * سکونت * تاهل
0/715	0/336	4/224	2	8/448	رشته * سکونت * تاهل
		12/562	245	3077/5	خطا
			276	66029/0	کل

بر اساس نتایج جدول فوق، اثر هیچکدام از (متغیر های سن، رشته تحصیلی، محل سکونت و تاهل) بر نگرش دانشجویان دختر در ارتباط با فرهنگ مرادوات و تبادل علمی معنی دار نیست.

پاسخ به سؤالهای تحقیق :

در این پژوهش سه سؤال و فرضیه برای پژوهشگران مطرح بوده است . که با توجه به نتایج بدست آمده به تحلیل سؤال ها و فرضیه های مورد اشاره پرداخته می شود .

۱-سؤال اول : آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی (مردان) به عنوان روابطی متأثر از تبادل علمی می نگریم ؟

نتایج حاصله نشان می دهد که پاسخ این سؤال مثبت است و دانشجویان دختر روابط اجتماعی خود را با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی متأثر از روابط علمی می دانند در واقع اساس روابط اجتماعی در دانشگاه باید مبتنی بر روابط علمی باشد . و دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی در همین چارچوب رابطه خود را با سایر عناصر دانشگاهی تنظیم می کنند . این نتیجه با نتایج تحقیقات (محمدی ، ۱۳۸۶) ، (صالحی ، ۱۳۸۵) و تئوری کنش اجتماعی همخوانی دارد و با نتیجه تحقیق (شریفی ، ۱۳۸۵) تطابق ندارد .

۲- سؤال دوم: آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی به

عنوان روابطی آزاد از هر قیدوبند و درچارچوب نظام تمایلات غریزی می نگرند؟

نتایج حاصله نشان می دهد که پاسخ این سؤال منفی است و دانشجویان دختر روابط اجتماعی خود را با

سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی رها از هر قیدوبند و مبتنی بر تمایلات غریزی نمی دانند. واقعیتها نشان می دهد

که دانشگاه مکانی برای پاسخگویی به تمایلات غریزی نیست و چنانچه روابط اجتماعی عناصر دانشگاهی

درچارچوب موازین و حدود اخلاقی و شرعی موجود در جامعه نباشد عملاً آن را از رسیدن به هدف خود باز می دارد

نتایج پاسخ به این سؤال از سوی دختران دانشجویان نیز نشان می دهد که دانشجویان دختر دانشگاه رامحلی برای

کسب علم و دانش می دانند نه مکانی برای پاسخگویی به تمایلات غریزی خود که می تواند آنها را بشدت

دچار آسیب و تنش نماید.

نتایج حاصله از این پاسخ با نتایج تحقیقات (شریفی، ۱۳۸۵)، (محمدی، ۱۳۸۶) و (گلزاری، ۱۳۸۳) و نظریه اسلام

در خصوص روابط اجتماعی (فرهادی، ۱۳۸۳) تطابق دارد.

۳- سؤال سوم:

آیا دانشجویان دختر به روابط اجتماعی خود با سایر عناصر موجود در اجتماع دانشگاهی به عنوان روابطی

درچارچوب حدود ضوابط شرعی و عرفی می نگرند؟

نتایج حاصله نشان می دهد که پاسخ این سؤال مثبت است و دانشجویان دختر روابط اجتماعی خود را با سایر عناصر

موجود در اجتماع دانشگاهی متأثر از حدود و ضوابط شرعی و عرفی می دانند.

واقعتهای موجود نیز مبین این امر است که در دانشگاه آزاد اسلامی خرم آباد روابط اجتماعی خارج از حدود و ضوابط شرعی و عرفی اگر گفته نشود اصلاً وجود ندارد و با قاطعیت می توان گفت که در کمتر حد ممکن وجود دارد. و این ناشی از رعایت حدود و ضوابط شرعی و عرفی توسط دانشجویان در این مرکز دانشگاهی است.

نتایج حاصله در این بخش با نتایج تحقیقات (محمدی، ۱۳۸۶)، (صالحی، ۱۳۸۵) و (شریفی، ۱۳۸۵) تطابق دارد در عین حال که با نظریه کنش اجتماعی و تئوری روابط زن و مرد در اسلام (فرهادی، ۱۳۸۳) نیز تطابق پیدا کرده است.

پاسخ به فرضیه ها

۴- **فرضیه اول:** نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر و اجتماع دانشگاهی متأثر از وجود نوعی فرهنگ لاقیدی و بی بندوباری است.

نتایج حاصله که از آزمون تی یک نمونه ای بدست آمده است نشان می دهد که میانگین نگرش دانشجویان دختر (۲۵/۸۰) کمتر از حد متوسط (۴۲) است. بنابراین نتیجه گرفته شده است که فرضیه فوق مورد تأیید قرار نگرفته است. و روابط دختران با سایر عناصر دانشگاهی از نظریه فرهنگ لاقیدی و بی بندوباری و آزادی بی حد و حصر پیروی نمی کند، این نتیجه با نتایج تحقیقات پیشین بر شمرده شده به اشتناهی تحقیق (شریفی، ۱۳۸۵) تطابق دارد.

۵- **فرضیه دوم:** نوع نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماع دانشگاهی متأثر از وجود نوعی فرهنگ کنترل های شرعی و عرفی است.

نتیجه حاصله که از آزمون تی یک نمونه ای بدست آمده است نشان می دهد که میانگین نگرش دانشجویان دختر (۷۸/۱۱) بیشتر از حد متوسط (۷۰) است و نتیجه گرفته شده است که نوعی نگرش دانشجویان متأثر از وجود نوعی

فرهنگ کنترل های شرعی و عرفی است. نتیجه حاصله از این فرضیه با نتایج تحقیقات (محمدی، ۱۳۸۶)، شریفی، (۱۳۸۵) و (صالحی، ۱۳۸۵) تطابق دارد.

۶- فرضیه سوم:

نوعی نگرش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد به روابط با سایر عناصر اجتماعی دانشگاهی متأثر از وجود نوعی فرهنگ مراودات و تبادلات علمی است.

نتیجه حاصله که از آزمون تی یک نمونه ای بدست آمده است نشان می دهد که میانگین نگرش دانشجویان دختر (۱۴/۹۴) بیشتر از حد متوسط (۱۲) است و چون میزان T بدست آمده از سطح ۰/۰۰۱ معنا دار است نتیجه گرفته شده است که نوعی نگرش دانشجویان دختر متأثر از وجود نوعی فرهنگ مراودات و تبادلات علمی است.

درواقع اگر چیزی غیر از این باشد باید در فلسفه وجودی دانشگاه که به واسطه ارتباطات علمی زمینه رشد و گسترش علم و دانش رادر میان گروه های اجتماعی مختلف فراهم می سازد شک کرد.

نتیجه گیری:

آنچه که از نتایج حاصله می توان استنباط کرد این امر است که برخلاف برخی تبلیغات کاذب که دانشگاه های آزاد اسلامی را محلی برای ارتباطات ناسالم و نامطلوب دختران و پسران دانشگاهی می دانند و رعایت حدود اخلاقی و عرفی رادر آن حد بسیار پائین ارزیابی می کنند. وضعیت در دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد چیزی جز این نیست و اکثریت قریب به اتفاق دانشجویان دختر تمایل دارند که اولاً در چارچوب موازین شرعی و عرفی جامعه رفتار کنند و ثانیاً مراودات آنان با جنس مخالف در دانشگاه را تبادل علمی باشد و ثالثاً روابط آزادورها و فاعر از هر قید و بندی که منجر به گسترش فرهنگ بی بندوباری در دانشگاه می شود را نپذیرفته و سعی و کوشش دارند که در چارچوب موازین علمی و برای دستیابی به قله های علم و دانش با سایر عناصر اجتماع دانشگاهی در ارتباط سالم،

مشروع ومورد پذیرش ارزشها وهنجارهای جامعه باشند . یافته های جانبی تحقیق نیز نشان می دهد که این امر در کلیه مقاطع سنی ، تحصیلی ورشته ای وجود دارد وبه استثنای نوع نگرش دانشجویان دختر متأهل به آزادی ارتباطات دانشگاهی درسایر موارد رابطه معناداری بین متغیرهای پیشینه ای وویژگیهای فردی پاسخگویان با فریضه های تحقیق مشاهده نگردیده است .

پیشنهادات :

متأثر از نتایج تحقیق پیشنهادات زیر در دو بخش اجرایی و پژوهش ارائه می شود :

الف پیشنهادات اجرایی:

۱- باتوجه به اعتقاد عمیق دانشجویان دختر به رعایت ضوابط شرعی وعرفی در رابطه با سایر عناصر دانشگاهی پیشنهاد می شود. اولاً با اجرای برنامه های فرهنگی وفوق برنامه جذاب وتأثیر گذار این اعتقادات راتقویت کرد ثانیاً با ارائه سیاستهای تشویقی همانند تخفیف وتقسیم شهریه زمینه گرایش سایر دختران رابه رعایت حدود وضوابط شرعی بوجود آورد

۲- با توجه به پذیرش ارتباطات علمی وسالم ومطلوب از سوی دختران پاسخگو پیشنهاد می شود که زمینه ایجاد ارتباطات علمی رادرقالب انجمن ها وکانونهای علمی قویتر وکارآمد تر فراهم کرد به نحوی که ضمن تقویت این گونه ارتباطات زمینه جذب افراد بی تفاوت به ارتباطات علمی که احیاناً گرایشات بی ارتباطات رها وآزاد از هر قید وبند رادارند فراهم ساخت .

۳- بسط وگسترش آموزشهای مرتبط به مهارتهای ارتباطی در بین دانشجویان وآشنا ساختن هرچه بیشتر آنان به ارتباطات صحیح وسالم توسط نهادهای فرهنگی دانشگاه به خصوص دفتر نمایندگی مقام معظم رهبری می تواند به تعمیق وگسترش نگرش ها ورفتارهای مطلوب در دانشجویان بینجامد .

۴- پیشنهاد می شود درسی تحت عنوان ارتباط سالم در مجموعه دروس عمومی رشته های تحصیلی دانشگاهی به منظور آشنا سازی دانشجویان با مهارتهای ارتباطی گنجانده و اجراء شود .

۵- فراهم ساختن زمینه های گسترش ازدواج های دانشجویی تا حدود خیلی زیادی می تواند از مضرات برخی ارتباطات تنش آفرین و خارج از ضوابط بکاهد .

۶- تقویت مراکز مشاوره دانشجویی از لحاظ کادر علمی ، تجهیزات وامکانات ، گسترش برنامه های فوق برنامه سرگرم کننده ، مفرح و جذاب از دیگر پیشنهادات این پژوهش برای تقویت ارتباطات سالم دانشگاهی و دانشجویی است .

۷- تشکیل همایش ها ، جلسات پرسش و پاسخ و مناظره های دانشجویی می تواند بر رفع ابهامات دانشجویان در خصوص حدود و ضوابط شرعی ارتباطات کمک نماید .

۸- تأسیس دفتر ارتباط خانواده و دانشگاه هم می تواند در شکل گیری شناخت متقابل خانواده از وضعیت دانشجوی خود در دانشگاه و بالعکس اقدامی مؤثر و کار آمد به حساب آید .

ب - پیشنهاد پژوهش

پیشنهادی شود مشابه همین پژوهش در خصوص سنجش نگرش و رفتار دانشجویان پسر در دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد صورت پذیرد و پس از آن با اجرای پژوهشی مقایسه ای نتایج حاصله از پژوهش انجام شده با پژوهش پیشنهادی اقدام کرد

- منابع :

- احمدی ، علی اصغر(۱۳۷۲) تحلیلی بر روابط دختر و پسر در ایران ، تهران : انجمن اولیاء و مربیان
- افروز ، غلامعلی (۱۳۷۹) روانشناسی رابطه ها ، تهران : نوادر
- اکبری ، محمود (۱۳۷۶) دختران چه می پرسند ، تهران : گلستان
- اکبری ، محمود (۱۳۸۱) نکات تربیتی ویژه جوانان ، تهران : اهل قلم
- الخولی ، عبدالله (۱۳۸۶) اعراب مسلمان در آمریکا ، نیویورک : مجله علمی تخصصی خاور میانه
- پسندیده ، محمد قهری (۱۳۸۳) وجود تهاجم فرهنگی غرب و تأثیر آن بر دانشجویان : تهران : دانشگاه تهران
- سهرابی ، فرامرز (۱۳۸۳) تأثیر قراری رابطه دوستی دختران با پسران در بهداشت روانی و عملکرد تحصیلی آنان ، تهران : تعلیم و تربیت
- دورژه ، موریس (۱۳۶۶) روشهای علوم اجتماعی ، ترجمه : خسرو اسدی ، تهران : امیرکبیر
- شریفی ، محمود (۱۳۸۵) نگرش دانشجویان خرم آباد به حدود ارتباط دختر و پسر ، خرم آباد : سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان لرستان
- طالبان ، محمد رضا (۱۳۷۱) دینداری و جوانان ، تهران : وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- کوثری ، محمدرضا (۱۳۷۴) علل رابطه با جنس مخالف در بین دانش آموزان دختر قاطع تحصیلی دراهنمائی منطقه ۱۸ آموزشی تهران : تعلیم و تربیت
- گلزاری ، محمود (۱۳۸۳) دوستی و ارتباط با جنس مخالف در نوجوانان ، تهران : تعلیم و تربیت
- فرهادیان ، بتول (۱۳۸۰) آنچه یک جوان باید بداند ، تهران : رثوف
- فرقانی رییس ، شهلا (۱۳۸۲) شناخت مشکلات رفتاری در کودکان و نوجوانان ، تهران : تربیت
- مهر جردی علم ، نسرین (۱۳۸۱) رابطه دختر و پسر در جامعه کنونی ما ، تهران : آن
- مشهدی رستم ، فاطمه (۱۳۸۴) مقاله رابطه دختر و پسر ، تهران : روزنامه همشهری
- مهرعلی ، حمید رضا (۱۳۷۹) رابطه دختر و پسر از محدودیت تا مصونیت ، تهران : باور
- معصومی ، مسعود (۱۳۷۷) احکام روابط زن و مرد ، قم : انتشارات حوزه علمیه قم
- نادری ، عزت اله و سیف نراقی ، مریم (۱۳۶۸) روشهای تحقیق در علوم انسانی ، تهران : پدر
- نایبی ، هوشنگ (۱۳۷۶) پیمایش در تحقیقات اجتماعی ، تهران : نشرقی